

regelen behelzen omtrent eenige punten, waarover men het niet overal eens is, zooals blijkt uit discussiën zoowel als uit handelingen in de praktijk.

7. Aankondiging van kosteloze behandeling is verboden. 9. De beroeps-vertegenwoordiging kan zich verzetten tegen het houden van spreekuren buiten het gebied der gewone praktijk. 10. Zonder de noodige voorbereiding is het onbehoorlijk, zich specialist te noemen. Het aannemen van dezen titel sluit de uitoefening van andere praktijk uit. 11. Alleen inrichtingen van Staats-onderwijs mogen den naam van kliniek of polikliniek voeren. 12. Verkoop of makelarij van toestellen of geneesmiddelen is verboden. 13. Koop, verkoop of makelarij van geneeskundige praktijk is onbehoorlijk. 17. Leeken mogen niet als toeschouwers bij operaties worden uitgenoodigd. 18. Een arts mag met zijn naam geen therapeutische handelingen van leeken dekken. 21. Geen arts mag een zieke in behandeling nemen, van wien hij weet of naderhand verneemt, dat hij bij een ander arts in behandeling is, tenzij deze ervan is verwittigd. Ook bij de behandeling ten huize van den arts moet zooveel mogelijk rekening worden gehouden met voorafgegane behandeling door een ander arts. 24. Contrôle-bezoeken moeten in den regel slechts met medeweten van den behandelenden arts geschieden. Het aannemen van een benoeming als controleerend arts mag zonder toestemming der plaatselijke organisatie niet geschieden. 30. Zonder geldige reden mag een arts geen consult afwijzen, dat door den zieke of diens betrekkingen wordt gewenscht. 32. Aan onbemiddelden mag het honorarium geheel of ten deele worden geschonken, doch het laatste niet stilzwijgend, maar onder mededeeling op de rekening. 33. Zieken, die het honorarium kunnen betalen, mogen niet kosteloos worden behandeld. 34. De rekening moet in het algemeen ten minste eenmaal 'sjaars worden ingediend (*Deutsche med. Wochenschr.*).

„FORCE MAJEURE” TEGENOVER DE AUTOMOBILE-VERORDENING.
— Een arts te Montélimar, die zich in een dringend geval per auto naar een zieke begaf met een onwettige snelheid en zich daarvoor te verantwoorden had voor den rechter, is vrijgesproken, omdat „tegenover force majeure noch misdrijf, noch overtreding bestaat” en in het dringende van geval „force majeure” is gelegen (*Journal Médical de Bruxelles*). PINKHOF.

INGEZONDEN.

DE PRAKTISCHE OEFENING VAN DEN JONGEN ARTS.

Geachte Redactie,

Gun ons eenige ruimte om eenige opmerkingen openbaar te maken, die in een vergadering onzer commissie besproken zijn naar aanleiding der verschillende stukken, die in het *Tijdschrift* zijn opgenomen, betrekking hebbende op het voorstel vervat in het tweede rapport onzer commissie. Deze stukken bevatten deels een kritiek op dat voorstel, anderdeels wijzen zij andere wegen aan, die zouden kunnen leiden tot het beoogde doel: „meer bekwaming van den jongen arts in praktische richting”.

Dat deze bekwaming tot heden te wenschen overlaat, wordt door niemand weersproken. Men leze daarover: het rapport der maatschappij-commissie van 1905, (zie *Ned. Tijdschr. v. Geneesk.* van 21 April 1906, bldz. 1167); het rapport onzer commissie (*Ned. Tijdschr. v. Geneesk.*, Eerste Helft, n°. 6 van 1909, blz. 371 en volgende); het schrijven van de heeren HIJMANS VAN DEN BERGH en DE JOSSELIN DE JONG (*Ned. Tijdschr. v. Geneesk.*, n°. 19 van dit jaar, bldz. 1399) „hoe onhandig zij (de assistenten d. w. z. de jonge artsen) zich aanvankelijk ook tegenover den zieke mogen gevoelen”; het schrijven van den heer L. DE JAGER, (*Ned. Tijdschr. v. Geneesk.*, n°. 23 van dit jaar, bldz. 1729) „aangenomen is, dat de jonge arts niet voldoende praktisch ontwikkeld is, als hij de praktijk ingaat. Dat is niet legen te spreken”. Nu vaststaat, dat de praktische vorming te wenschen overlaat, meenen wij te mogen vaststellen, dat, indien er wegen te vinden zijn, die kunnen leiden tot meer of betere praktische bekwaming, het niet alleen *wenschelijk* doch *noodzakelijk* is, dat deze wegen worden ingeslagen. Het doel der geneeskundige opleiding is toch het vormen van artsen, d. w. z. van menschen, die in staat zijn van hun lijdenden natuurgenoot het lijden te verlichten, den zieke tot genezing te brengen. Zooveel dat mogelijk is, moet er voor worden gezorgd, dat de jonge arts, bij het aanvaarden der zelfstandige praktijk, niet alleen degelijke klinische ontwikkeling, maar ook voldoende praktische oefening bezit. De angstige moeder roept den arts niet bij haar ziek kind, opdat hij zich praktisch oefene op dit kind, maar omdat zij vertrouwt dat hij de bekwaamheid heeft, de handigheid bezit om dit kind te helpen. Wij achten het onnoodig hierover verder te spreken, omdat wij zeker weten, dat ieder de stelling zal onderschrijven: het *niet* invoeren van een maatregel, waarvan men verwacht, dat die er toe kan leiden, dat de jonge arts beter beslagen ten ijs komt om lijden te verzachten, kan slechts op grond van zeer gewichtige bedenkingen worden verdedigd.

Onze commissie nu verwacht, dat de uitvoering van het door haar gedane voorstel er toe leiden zal, dat na verloop van tijd, zoo niet alle, dan wellicht vele, zeker althans enkele artsen meer praktisch ervaren, meer bekwaam de praktijk zullen ingaan dan thaus geschiedt. Wij wenschen dit schrijven niet te lang te maken; wij willen vermijden in herhalingen te vervallen, daarom verwijzen wij voor de gronden onzer meening naar ons eerste en ons tweede rapport (*Ned. Tijdschrift voor Geneesk.* 1909, eerste helft, n°. 6 en 1910, eerste helft, n°. 12). Slechts even wenschen wij er op te wijzen, waarom wij den praktischen oefentijd van den jongen arts wenschen te plaatsen nà het arts-examen en niet er vóór. In het kort zijn deze gronden genoemd in het rapport der commissie van 1905 (zie blz. 1171 van n°. 16 van 1906 eerste helft, *Ned. tijdschrift voor geneesk.*). Gebruiken wij eenigszins andere woorden dan daar neergeschreven staan, dan kunnen wij zeggen: vóór het artsexamen is de aanstaande arts gedwongen zijn aandacht aan zoovele dingen te wijden, dat hem tijd, gelegenheid en energie ontbreekt om zich de meer werktuigelijke handigheid eigen te maken. Na het examen, ontslagen van deze veel omvattende studie, kan hij zich — onder deskundige leiding, onder deskundig toezicht, met deskundige hulp, zonder bevreesd te zijn onder het oog van hem, die weldra zijn examiner zal zijn, een fout te maken — praktisch verder bekwamen. Moet deze grootere praktische bekwaming plaats vinden in denzelfden tijd dat hij klinisch wordt opgeleid tot het arts-examen, dan

zal òf het een òf het andere lijden; en, naar het ons voorkomt, zal dan het meest waarschijnlijke zijn, dat de toestand zal zijn, zooals die nu is: de klinische opleiding zal den voorrang behouden.

De heeren HIJMANS VAN DEN BERGH EN DE JOSSELIN DE JONG meenen, dat de door ons voorgestelde commissie zal zijn: òf een beoordeelend òf een zuiver registreerend lichaam. Wij hebben een andere meening over het terrein waarop deze commissie zich zal bewegen: deze commissie zal den jongen arts den weg kunnen wijzen, hoe hij zich verder praktisch zal kunnen oefenen; zij zal hem het ziekenhuis kunnen noemen, waar hij zieken, onder deskundig toezicht, zal kunnen behandelen; zij zal hem in aanraking brengen met den geneesheer, die in zijn groote praktijk, onder zijn leiding, den jongen arts gelegenheid zal geven een ziekte voet voor voet te volgen, kleinere of grootere therapeutische maatregelen zelf toe te passen. De commissie zal den jongen arts niet gaan examineeren, zal zich geen oordeel aanmatigen over de praktische bekwaamheid of over de vermeerdering der praktische bekwaamheid, doch zal slechts het oordeel inwinnen van hen, bij wie de jonge arts gewerkt heeft; zal slechts nagaan....., maar wij zouden in herhaling vervallen, indien wij hier vermeldden wat de commissie *wel* zal zijn; men leze daarvoor blz. 810 van n°. 12 van het *Ned. Tijdschrift voor Geneesk.* van dit jaar.

Wij kunnen niet begrijpen, hoe, èn de heeren HIJMANS VAN DEN BERGH EN DE JOSSELIN DE JONG èn de heeren BUNING EN LINGBEEK zoo bang kunnen zijn voor de werkzaamheden dezer commissie. Zijn deze leden der maatschappij voor geneeskunde dan bang voor zich zelf? Indien men toch goed heeft gelezen wat wij in ons rapport over de samenstelling, de benoeming dezer commissie schreven (zie blz. 811 van n°. 12 *Ned. Tijdschrift voor Geneesk.* 1910), dan ziet men dat de benoeming dezer commissie geheel in handen is van de leden onzer maatschappij; dat deze leden, indien de commissie, wat wij onmogelijk achten, eens niet volkomen onpartijdig werkte, eens een jong arts den voet dwars zette, dat deze leden dan onmiddellijk het den commissie onmogelijk zouden maken dit onzalig bedrijf voort te zetten.

De door ons voorgestelde commissie zal den geneeskundigen bekendheid verschaffen met de gelegenheden, waar de jonge arts zich praktisch zal kunnen oefenen. Een onderzoek zal die wetenschap niet verschaffen. Een dergelijk onderzoek werd voorgestaan door de maatschappij-commissie van 1900; wij verwezen daar reeds naar in ons tweede rapport (zie blz. 815); het onderzoek is toen mislukt. Een herhaling dezer proef zou hetzelfde treurige resultaat opleveren. En daarom zal een onderzoek als de heeren HIJMANS VAN DEN BERGH EN DE JOSSELIN DE JONG voorstaan (blz. 1403 van n°. 19 *Ned. Tijdschrift voor Geneesk.* 1910) niet het door deze heeren verwachte resultaat opleveren.

Tegenover het door ons aangewezen middel om te komen tot meer praktische bekwaming is door de heeren HIJMANS VAN DEN BERGH EN DE JOSSELIN DE JONG een andere weg aangewezen. Deze weg is voor een deel reeds veroordeeld door de heeren BUNING EN LINGBEEK, den heer DE JAGER, anderdeels door de voorstellers zelf. De heeren BUNING EN LINGBEEK stellen vast, dat over de theoretische opleiding aan de universiteit niet meer zoo algemeen geklaagd wordt, en zien met groot gendegen nu van den kant van toch ook

bevoegde beoordeelaars de zienswijze verdedigd, dat de academische vorming toch niet zoo slecht wordt geacht. De heer DE JAGER zegt, dat onze universitaire opleiding volkomen voldoet aan den eisch, die aan den jongen arts moet gesteld worden, namelijk dat hij in staat is zich verder zelfstandig wetenschappelijk en praktisch te bekwamen. De heeren HIJMANS VAN DEN BERGH EN DE JOSSELIN DE JONG zijn overtuigd, dat onze opleiding goed is; het treft hen telkens, dat hun assistenten, hoe onhandig zij zich aanvankelijk ook tegenover den zieke mogen gevoelen, na betrekkelijk korten tijd zich tot bruikbare geneesheeren, met wien men over een ziektegeval redeneeren kan, ontwikkelen. Onze commissie heeft geen wijziging voorgesteld in de klinische opleiding, omdat wij daarin niet zulke groote gebreken zagen. Allen zijn wij dus van een zeldzame eenstemmigheid, en toch wenschen de heeren HIJMANS VAN DEN BERGH EN DE JOSSELIN DE JONG, die ook in hun oogen goede klinische opleiding te vervangen door een opleiding, waarvan de resultaten, op zijn zachtst uitgedrukt, minstens twijfelachtig zullen zijn. De heeren wenschen toch, na het doctoraal, de opleiding te voltoeien aan ziekenhuizen en poliklinieken met levende en doode hulpmiddelen, met patholoog-anatomen, wier steun onmisbaar geacht moet worden.

Het aantal ziekenhuizen (met uitzondering van de academische) in ons land, die een speciaal aangestelden, geschoolden patholoog-anatoom onder hun personeel bezitten, is zeer gering. Dus zou de opleiding van de universiteit hoogstens uitgebreid worden tot een paar ziekenhuizen. Deze bezitten echter weinig of geen verloskundig materiaal; en deze tak der geneeskunde zou toch eveneens aan het ziekenhuis moeten beoefend worden. Daarenboven vragen wij, hoe waarborgen te vinden zouden zijn voor deugdelijk klinisch onderwijs aan deze ziekenhuizen. Het is daarvoor niet voldoende dat er, als geneesheeren, voortreffelijke klinici aan verbonden zijn. Dat daarentegen voor klinisch goed opgeleide jonge artsen de gelegenheid tot praktische ontwikkeling daar, bij eenigen goeden wil van beide kanten, niet te verkrijgen zou zijn, schijnt ons niet wel aan te nemen.

Nog meer vragen zouden te doen zijn; wij wenschen ons thans tot de twee volgende te beperken: zouden de doctorandi vrijwillig de door hen bezochte universiteit verlaten, om hun opleiding te voltoeien aan een ziekenhuis, om tenslotte toch een examen te moeten afleggen bij de universiteitshoogleraren? Zouden de ouders of voogden, kortom de verzorgers dier doctorandi er niet de voorkeur aangeven, dat hun pupillen de opleiding genoten bij hen, waar zij examen moeten doen? Zou niet tengevolge van de bovenaangeduide omstandigheden, het bezoek dier ziekenhuisklinieken, zoo al niet nul, dan toch van zeer luttel beteekenis zijn?

Wij wenschen er nu nog niet op te wijzen, dat het aantal gemeenten, dat geld beschikbaar zou stellen, om ziekenhuizen voor de opleiding geschikt te maken, uiterst gering zou zijn, ja dat wellicht geen enkele gemeente dit doen zou.

Maar, waar allen het zoo treffend eens zijn, dat de klinische universiteitsopleiding goed is, daar is het brengen van verandering in dien toestand niet noodig.

Iets anders is echter het verkrijgen van meer praktische bekwaamheid. De heer DE JAGER vestigt er zoo goed de aandacht op: „de arts, die over

jarenlange ziekenhuis-ervaring beschikt, mist voor de gewone praktijk nog de noodige routine, het omgekeerde geldt eveneens". Het is wellicht daarom, dat de afdeeling Zeeuwsch-Vlaanderen oostelijk deel in de toelichting op haar voorstel (zie bldz. 871 van n°. 13, *Ned. Tijdschr. v. Geneesk.*, 1905, Eerste Helft) de meening voorstond, dat het gewenscht was, dat de jonge arts eerst eenigen tijd in een ziekenhuis, en dan eenigen tijd in de gewone praktijk onder toezicht zou werken. Het is om die reden, dat onze commissie vermeerdering der praktische bekwaamheid wilde doen verkrijgen, hetzij in ziekenhuizen, hetzij onder leiding van artsen met uitgebreide praktijk.

Men zal licht inzien, dat onze commissie meer voelt voor de bedoeling van het schrijven van den heer VAN BRERO (zie *Ned. Tijdschr. v. Geneesk.*, n°. 22, 1910, Eerste Helft, bldz. 1650), mits deze praktische oefeningen plaats vinden nà het artsexamen. Gemakkelijk zou de uitvoering van dit denkbeeld niet gaan, en wellicht zou het uitzenden van jonge artsen in de stads-praktijk bezwaar ontmoeten bij de gevestigde geneesheeren. Verscheidene bezwaren zijn aan de door den heer VAN BRERO voorgestane regeling verbonden. In beginsel echter kunnen wij ons met die regeling vereenigen; zij sluit zich aan bij wat wij voorstaan: de jonge arts bekwame zich, nà het arts-examen en vóór zijn vestiging, nog verder in en door de praktijk.

Met onzen dank voor de plaatsing, namens de blijvende commissie voor het praktische en het aanvullende geneeskundig onderwijs

Utrecht, }
Laag Soeren, } 6 Juni 1910.

C. A. PEKELHARING, *voorzitter.*

J. C. M. HARTMAN, *secretaris.*

PRAKTISCH-GENEESKUNDIGE OPLEIDING.

Na lezing van dr. DE JAGER's meening over de geneeskundige opleiding (*Tijdschrift* van 4 Juni 1910) veroorloof ik mij ook eenige opmerkingen aangaande dit onderwerp te maken. In tegenstelling met genoemden collega stel ik mij op het standpunt, dat verbetering der praktische opleiding noodig is. Ik heb zelfs nooit geweten, dat dit niet een algemeen gevoelde behoefte is.

Sinds 7 jaren help ik de a.s. semi-artsen bij hun praktische oefeningen aan het materiaal van het gemeente-ziekenhuis. Daarbij heb ik dan ook steeds kunnen opmerken, dat de ruime theoretische ontwikkeling een groot gemak bij het verkrijgen van praktische ervaring was. Wie echter bij de goede theoretische kennis een *grootte mate* van praktische ervaring krijgt, zal hiervan niet anders dan voordeel kunnen trekken.

Het feit, dat ik al deze jaren bijna voortdurend praktikanten te gast heb gehad, bewijst m. i. de behoefte aan mijn materiaal. Behalve deze behoefte hebben de studenten nog andere redenen om hulp der gemeente-ziekenhuizen in te roepen. Er is daar een vaster geneeskundig personeel dan aan de ziekenhuizen der rijks-universiteiten; en waar uit den aard der zaak zeer veel klinische hoogleeraren geen tijd hebben om zich steeds persoonlijk met al hun leerlingen bij de dagelijksche praktische oefeningen zelf te bemoeien, zoeken vele studenten gaarne onze voorlichting. Een bezwaar kan hiertegen toch ook niet bestaan. Toch bestaat dit op het oogenblik in het feit, dat ons